

Podstawy kryptografii i bezpieczeństwa systemów informatycznych

Andrzej M. Borzyszkowski

Instytut Informatyki
Uniwersytet Gdański

sem. zimowy 2020/2021

inf.ug.edu.pl/~amb/

Integralność a prywatność

- Prywatność: Ewa nie potrafi odczytać wiadomości m z kryptogramu c
  - czy potrafi go zmienić złośliwie? (integralność)
- Szyfr strumieniowy
  - $c = m \oplus G(k)$, zmiana bitu w c zmienia ten sam bit w m
- Szyfr blokowy w trybach OFB oraz CTR
  - zasada szyfrowania jest podobna
  - zmiana bitu w c zmienia ten sam bit w m
- Szyfr blokowy w trybie ECB
  - zmiana bitu w c zmienia cały blok w wiadomości m
  - można bezkarnie zmienić kolejność bloków
- Szyfr blokowy w trybie CBC
  - zmiana bitu w IV zmienia bit w pierwszym bloku m
  - nagłówek pliku często ma ważne informacje

Integralność danych: MAC i funkcje skrótu

Integralność – definicja

- MAC (message authentication code)
  - algorytm generowania klucza k (np. losowy wybór)
  - algorytm obliczania $MAC(k, m)$ dla klucza k i wiadomości m
  - algorytm weryfikacji dla klucza k , wiadomości m oraz kodu uwierzytelniającego t
- Odporność na atak
  - wybrany jest pewien klucz k
  - Ewa ma dostęp do wyroczni obliczającej $MAC(k, \_)$
  - Ewa wygrywa jeśli znajdzie prawidłowy skrót dla *jakiegokolwiek* nowej wiadomości
- Atak przez powtórzenie (Ewa kopiuje wiadomość ze skrótem)
  - nie jest objęty tą definicją
  - wymaga pojęcia stanu
  - np. uzgodniony zegar, albo licznik

Funkcja pseudolosowa jako MAC

- Dana funkcja pseudolosowa $F : [n] \times [n] \rightarrow [n]$
- $MAC(k, m) = F(k, m)$
  - weryfikacja: $t = MAC(k, m)$
- Twierdzenie: jest to bezpieczny algorytm uwierzytelniania dla ciągów ustalonej długości
  - dla funkcji losowej wartości $f(x)$ oraz $f(y)$ są niezależne,
  - funkcja pseudolosowa jest PPT nieodróżnialna od losowej
  - więc znajomość wielu wartości nie pomaga w znalezieniu nowej
- Problemem jest nadal funkcja $MAC : [n] \times [*] \rightarrow [*]$ dla ciągów dowolnej długości
  - a w praktyce będziemy żądać by $MAC : [n] \times [*] \rightarrow [\ell]$, stała długość

MAC dla ciągów dowolnej długości c.d.

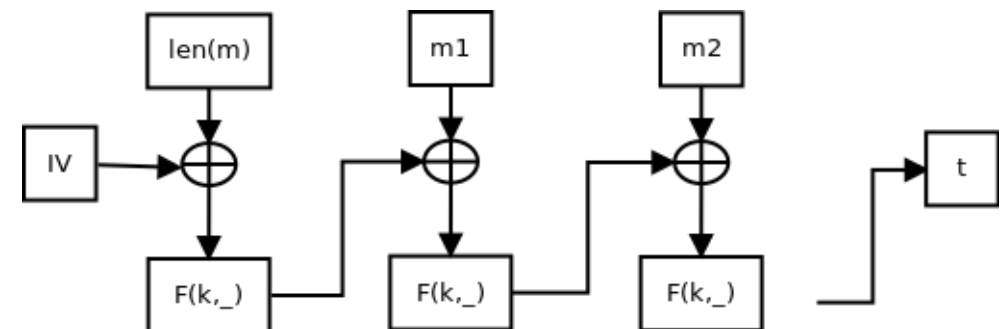
- Rozwiązanie: każdy blok zawiera:
  - numer bloku (uniemożliwia przestawienie)
  - długość pliku (np. liczbę bloków, uniemożliwia ucięcie)
  - liczbę jednorazową (uniemożliwia sklejanie wiadomości)
  - oraz fragment wiadomości
- MAC jest zestawem: liczba jednorazowa i ciąg MAC bloków

MAC dla ciągów dowolnej długości

- Pomysł nieprawidłowy:
- Obliczyć $\oplus$ dla wszystkich bloków i wtedy MAC tej sumy
  - łatwo zmienić wiadomość zachowując sumę
- Obliczyć MAC dla każdego bloku osobno
  - można zmienić kolejność bloków
  - wiadomość można po prostu uciąć
  - można sklejać fragmenty różnych wiadomości
- Obliczyć MAC dla bloków numerowanych
  - nadal wiadomość można uciąć
  - nadal można sklejać fragmenty różnych wiadomości
- Obliczyć MAC dla bloków numerowanych i posiadających informację o łącznej długości
  - nadal można sklejać fragmenty różnych wiadomości zachowując długość

MAC dla ciągów dowolnej długości w trybie CBC

- Cel:
  - MAC powinien dawać wynik stałej długości
  - powinien stosować się do ciągów naprawdę długich
- MAC działa jak tryb blokowy CBC
  - ale tylko ostatni blok jest zwracany
  - wektor początkowy jest ustalony w definicji algorytmu
  - długość pliku też jest kodowana

Szyfrowanie w trybie CBC a MAC – różnice

- Wektor początkowy
  - dla szyfrowania jest niezbędny, zapewnia niedeterminizm
  - dla obliczania MAC jest szkodliwy, umożliwia zmianę pierwszego bloku wiadomości
- Zestaw wyników funkcji losowej
  - dla szyfrowania jest niezbędny, umożliwia obliczenie odwrotnego algorytmu (odszyfrowanie)
  - dla MAC jest niepotrzebny
- Kodowanie długości
  - dla szyfrowania jest niepotrzebne, cała wiadomość jest odtwarzana
  - dla MAC nie ma innego sposobu zaznaczenia długości pliku
  - gdyby zwracać wszystkie MAC'i też nie byłoby bezpiecznie
  - są powody, by długość kodować jako pierwszy blok

Zastosowania funkcji skrótu

- Nie kryptograficzne:
  - znajdowanie indeksów tablic dla argumentów ze zbioru $[*]$ albo zbioru $[N]$ dla dużego N (tablice mieszające)
  - wykrywanie przypadkowych błędów transmisji: przesyłane są wiadomość m oraz skrót $h(m)$, odczytywane są m_1 oraz h_1 , jeśli $h(m_1) \neq h_1$, to znaczy, że wystąpił błąd
- Kryptograficzne:
  - wykrywanie celowych i złośliwych zmian dokumentów
  - skrócenie wiadomości dla kryptografii asymetrycznej (podpis)
- Inne nazwy:
  - *hash*, odcisk palca (*fingerprint*), *message digest*
  - MAC (dla funkcji z hasłem)

Funkcje skrótu

- Dowolna funkcja $h : [*] \rightarrow [n]$
  - dziedzina: ciągi bitów dowolnej (dużej) długości
  - przeciwdziedzina: ciągi bitów długości ustalonej i niedużej
- Przykład $h : [n + n] \rightarrow [n]$, $h(x, y) = x \oplus y$
  - funkcję tę można iterować i przetwarzać ciągi dowolnej długości: $H(x, \langle y, Z \rangle) = H(h(x, y), Z)$
  - dla dowolnego ciągu bitów trzeba jeszcze uzupełnić ostatni niepełny blok
- Własności funkcji H
  - łatwo się oblicza (w przykładzie jest to po prostu suma)
  - łatwo znaleźć dwa ciągi t.ż. $H(x) = H(y)$

Własności kryptograficznych funkcji skrótu

- Dana wiadomość m oraz skrót $h(m)$
  - zmieniona wiadomość m_1 oraz $h(m_1)$
  - jeśli $h(m) = h(m_1)$ to nie ma sposobu wykrycia zmiany
  - w.p.p. atakujący musi przekazać inny skrót
- Założenia:
  - łatwo obliczyć (ale nie MAC, które wymaga hasła)
  - trudno jest znaleźć jakiegokolwiek m_1 t.ż. $h(m_1) = y$ (funkcja jednokierunkowa, problem 1. przeciwobrazu)
  - trudno jest znaleźć m_1 t.ż. $h(m_1) = h(m)$ dla danego m (słaba bezkolizyjność, problem 2. przeciwobrazu)
  - trudno jest znaleźć jakiegokolwiek dwie wiadomości m oraz m_1 takie że $h(m) = h(m_1)$ (silna bezkolizyjność)

Atak urodzinowy

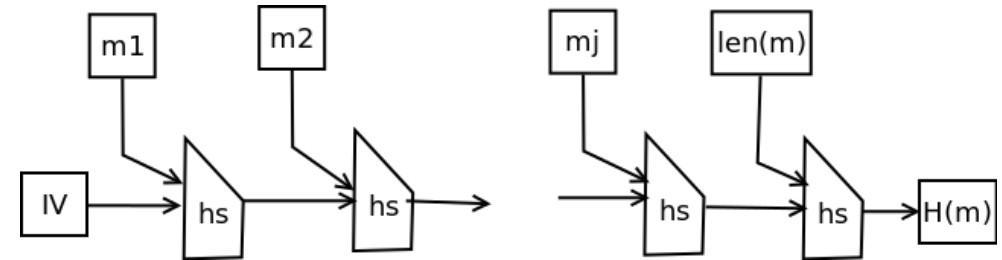
- Jakie jest prawdopodobieństwo, że dwie osoby spośród n mają urodziny tego samego dnia?
  - dla $n = 2$, prawd. $\approx \frac{1}{366}$
  - dla $n = 367$, prawd. $= 1$
  - dla $n = 23$, prawd. $> \frac{1}{2}$
- Prawd. $\approx \exp(-n^2/2N)$
  - jest znacznie większe niż żądanie, by zachodziła równość zadaną wartością
  - dla dwóch zestawów liczb $< N$ o wielkości $\sqrt{N}$ elementów jest duża szansa na wspólny element
  - np. dla $N = 2^{56}$ wystarczy zgromadzić zestawy po 2^{28} elementów, czyli gigabajty

Metoda Merkle-Damgarda, własności

- Jeśli funkcja kompresji h_s ma własność bezkolizyjności, to funkcja H też ma taką własność
  - dw. gdyby dwie wiadomości miały ten sam skrót H
  - to albo będą się różnić wielkością (ostatni blok da kontrprzykład dla h_s)
  - albo będą się różnić wcześniej, wcześniejszy blok da kontrprzykład dla h_s
- MAC w algorytmie Merkle-Damgarda
  - NMAC (*nested MAC*): dla klucza k dodatkowy blok na końcu $h_s(k, H(m))$

Metoda Merkle-Damgarda

- Dana funkcja $h_s : [n + n] \rightarrow [n]$ (funkcja kompresji)
  - (może zależna od dodatkowego parametru s)
  - iteracja dla ciągów dowolnej długości: $H(x, \langle y, Z \rangle) = H(h_s(x, y), Z)$
  - dla dowolnego ciągu bitów trzeba jeszcze uzupełnić ostatni, niepełny blok ciągu
  - na końcu blok kodujący długość pliku
  - wektor początkowy jest ustalony

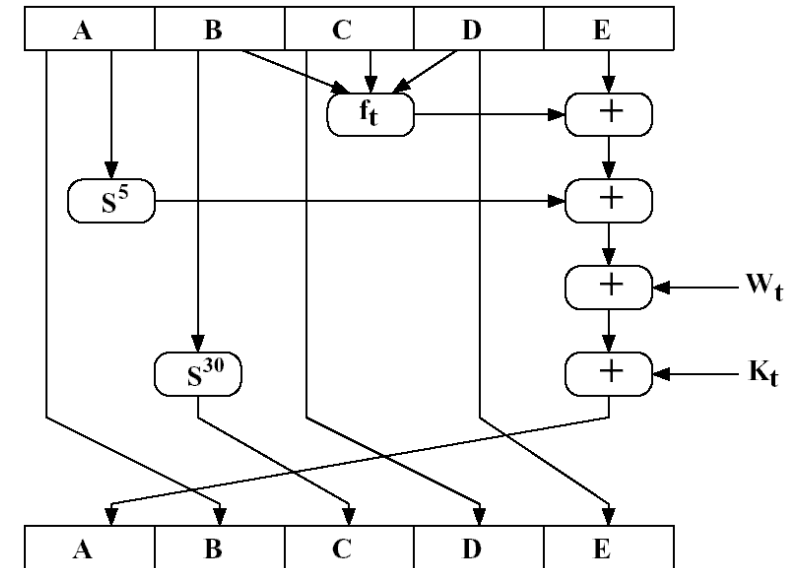
Standard SHA-1 (*secure hash algorithm*)

- Opracowany przez NIST (National Institute of Standards and Technology)
  - pierwsza wersja była niedoskonała, stąd SHA-1
  - produkuje skrót 160 bitowy
- Standard określa funkcję kompresji, jest ona iterowana
  - $m = \{m_0, m_1, m_2, \dots\}$, X_0 początkowa wartość rejestru, $X_{j+1} = h(X_j, m_j)$, $h(m)$ jest równe ostatniej wartości rejestru
  - standard określa też początkową wartość rejestru oraz sposób wypełnienia ostatniego bloku: ostatnie 64 bity określają długość m , brakujące są uzupełnione zerami

SHA-1 dla jednego bloku

- Operacje nieliniowe: 'and', 'or' bitowo
  - operacje liniowe: 'not', $\oplus$ czyli dodawanie modulo 2, dodawanie modulo 2^{32} , przesunięcie bitów w lewo
  - definicja funkcji pomocniczych
$$f(B, C, D) = (B \wedge C) \vee ((\neg B) \wedge D), f(B, C, D) = B \oplus C \oplus D, \dots$$
  - definicja 85 stałych 32 bitowych
- Rejestr ma 5 elementów: A, B, C, D, E po 32 bity, inicjalizowanych przez 5 stałych, blok ma 16 fragmentów 32-bitowych
  - dla 80 rund obliczamy $\text{shift}_5(A) + f(B, C, D) + E + W + K \mapsto A$, $A \mapsto B$, $\text{shift}_{30}(B) \mapsto C$, $C \mapsto D$, $D \mapsto E$, f są różne dla różnych rund, K kolejną stałą, w jest początkowo fragmentem bloku, później $W_j = \text{shift}(W_{j-3} \oplus W_{j-8} \oplus W_{j-14} \oplus W_{j-16})$

Jedna runda w SHA-1

http://nsfsecurity.pr.erau.edu/crypto/sha_1.html

cytat za *Cryptography and Network Security: Principles and Practice* William

MD5

- Autor: Rivest
- Skrót 128 bitowy
  - 4 rejestry 32 bitowe
  - 64 rundy (4 cykle po 16)
  - w każdym cyklu inna funkcja nieliniowa z efektem lawinowym, przesunięcia bitów, dodawanie z bieżącymi danymi
- Znaleziono kolizje!
- MD2, inna funkcja
  - bardzo wolna
  - ale chyba bezpieczniejsza
  - jest używana w protokole PEM, bezpiecznej poczty elektronicznej

Inne funkcje skrótu

- Funkcje md4, md5, ripemd, sha-1
- Silna bezkolizyjność jest problematyczna, tylko sha-1 jest w miarę dobre
  - znaleziono dwa certyfikaty X.509 o tej samej wartości funkcji skrótu md5
  - gdyby jeden był podpisany przez wystawcę certyfikatów, to automatycznie drugi też
- Nie ma problemów ze słabą bezkolizyjnością i nieodwracalnością
  - gdyby te własności były naruszone, to duża część kryptografii byłaby w kłopotcie

Funkcja skrótu za pomocą szyfrowania

- Dana funkcja szyfrująca $E : [\ell+n] \rightarrow [n]$, n długość szyfrowanych bloków, ℓ długość klucza
  - można przerobić ją na funkcję skrótu na wiele sposobów:
 $h(k, m) = E(k, m) \oplus m$, albo $E(k, m) \oplus m \oplus k$, albo $E(k, k \oplus m) \oplus m$ albo ...
  - i dalej iterować użycie dla większej liczby bloków
  - jest to równoważne zastosowaniu szyfru symetrycznego w wersji blokowej i przyjęciu ostatniego bloku jako skrótu
- Możliwość ataku urodzinowego wyklucza szyfry o kluczu mniejszym niż np. 128 bitów
  - np. klasyczny DES

Szyfrowanie za pomocą funkcji skrótu

- Funkcja skrótu h pozwala wygenerować ciąg pseudolosowy
  - x_0 musi być losowe i przesłane niezależnie jako IV
  - $x_j = 8$ bitów z $h(k, x_{j-1})$, k jest kluczem, jest użyte jako ciąg pseudolosowy
  - tzn. $c_j = m_j \oplus x_j$, ciąg x_j jest dodawany do wiadomości w celu zaszyfrowania/odszyfrowania

Szyfrowanie i uwierzytelnianie

- Dane dwa klucze, jak zapewnić poufność i integralność?
  - 1) przesłać $Enc(k_1, m)$ oraz $MAC(k_2, m)$
- ale MAC może ujawnić całą wiadomość
  - a praktycznie zawsze jest deterministyczny: ŻŁE
- przesłać $Enc(k_1, m || MAC(k_2, m))$
- szyfr nie musi być odporny na atak z wybranym kryptogramem
  - być może nawet da się odtworzyć cały tekst jawny: ŻŁE
- PRAWDŁOWE ROZWIĄZANIE:
  - 3) przesłać $Enc(k_1, m)$ oraz $MAC(k_2, Enc(k_1, m))$
- uniemożliwia atak przez modyfikację kryptogramu
- bezpieczeństwo takie same jak dla Enc
- UWAGA: MAC i Enc mogą być funkcjami wzajemnie odwrotnymi (szyfry blokowe itp), klucze muszą być różne